

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเมืองเก่าแก่อยู่ทางภาคกลางตอนล่างของประเทศ มีอำเภออัมพวา เป็นเมืองอยู่บริเวณพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง ใกล้อ่าวไทย ชุมชนอัมพวาที่มีการตั้งถิ่นฐาน ตามลักษณะของคนไทยสมัยก่อนที่ยึดแม่น้ำลำคลอง โดยเฉพาะที่ชุมชนอัมพวา มีความโดดเด่นในด้านภูมิทัศน์ของเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สวยงาม ทั้งทางสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน และวิถีชีวิตริมน้ำ (ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ 2520 : 66) มีการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก โดยการค้าพืชสวนและผลิตสินค้าเกษตรกรรมมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ที่ตลาดสำคัญ คือ ตลาดบางช้าง หรือตลาดน้ำคลองอัมพวา ในปัจจุบัน (ชนิษฐา ชูพินิจ 2520 : 37) ประกอบกับเป็นสถานที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ คือ เป็นที่ประสูติของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) และเป็นที่ประสูติของสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ พระมเหสีในรัชกาลที่ 2

ปัจจุบันเมื่อการคมนาคมขนส่งทางบกเข้าถึงชุมชนเหล่านี้ ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนริมน้ำไปสู่ชุมชนบกมากขึ้น โดยเฉพาะที่บริเวณตลาดน้ำคลองอัมพวา มีการเปลี่ยนแปลงตัวเองอย่างมาก จากความเจริญและการขยายตัวของเมือง โดยอยู่ตามแนวริมถนน เมืองมีลักษณะเป็นศูนย์กลางการค้า การบริการ และการบริหาร (วรรณศิลป์ พิรพันธุ์ 2523 : 22) กิจกรรมการค้าตามแนวถนนมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่ภายในอัมพวายังมีการใช้ทางสัญจร และการคมนาคมขนส่ง (กองวิจัย สำนักผังเมือง มหาดไทย 2531 : 39) บริเวณร้านค้าริมน้ำ ซึ่งเมื่อก่อนเคยคึกคักกลับเงียบเหงา ทำให้ขาดลักษณะความเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีวิถีชีวิตและกิจกรรมริมน้ำแต่เดิม คุณค่าในความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง จนเป็นปัญหาทั้งทางสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ และสภาพทางสังคม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ของชุมชน กล่าวคือ ทางสภาพแวดล้อมในด้านสถาปัตยกรรม เช่น ความไม่กลมกลืนของขนาด รูปร่าง ความสูงของอาคารตึกแถวแทรกอยู่ท่ามกลางอาคารเรือนแถวมีหลังคา การต่อเติมอาคารยื่นล้ำจากแนวคลองและพื้นที่ริมน้ำ ในด้านผังเมือง เช่น การใช้ที่ดินไม่ส่งเสริมกิจกรรมพื้นที่ริมน้ำ การเข้าถึงพื้นที่ขาดการเชื่อมต่อระหว่างทางบกกับทางน้ำ ในด้านภูมิสถาปัตยกรรม เช่น ทางเดินเท้า ริมน้ำคับแคบใช้ปะปนกันระหว่างรถ กับคนเดิน พื้นที่ว่างระหว่างอาคารเป็นชอกสกปรก ส่วนสภาพสังคม และเศรษฐกิจ ในด้านสังคม เช่น พื้นที่ขาดการป้องกันความปลอดภัยจากการโจรกรรม รูปแบบประเพณีทางน้ำเดิมเลือนหายไป ในด้านกิจกรรมทาง

เศรษฐกิจ เช่น ราคาผลผลิตตกต่ำ ผู้ซื้อน้อยลง ขาดแรงจูงใจในการค้าขาย ตลาดน้ำที่เคยมีก็ไม่มีมาซื้อขายกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้ส่งผลกระทบต่อ ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนริมน้ำ คลองอัมพวา ที่มีคุณค่าในด้านสภาพแวดล้อม คุณค่าทางด้านวิถีชีวิตชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน รูปแบบกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ นั้นให้เลือนหายไป

ดังนั้น เห็นว่าการแก้ปัญหาที่เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ควรมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำ คลองอัมพวา ให้คงความสมบูรณ์และเห็นถึงคุณค่ายิ่งขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการด้วยกระบวนการของ การออกแบบชุมชนเมือง (Urban Design) ที่จะช่วย ไม่ให้ศักยภาพของชุมชนริมน้ำที่มีอยู่นี้ สูญสลายไปกับการเปลี่ยนแปลง ที่มาทำลายความสมดุลระหว่างสภาพแวดล้อมของพื้นที่ กับ วิถีชีวิตริมน้ำที่ยังเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนแห่งหนึ่งในสังคมไทย พร้อมทั้งทำให้ทราบถึง รูปแบบทางกายภาพ กิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงลักษณะการใช้สอยพื้นที่ริมน้ำและพื้นที่โดยรอบ เพื่อรักษาความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนริมน้ำ สำหรับเป็นแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำ ให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษารูปแบบอาคารริมน้ำ และ การตั้งถิ่นฐาน ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำ คลองอัมพวา
2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชุมชนกับรูปแบบกิจกรรม และการใช้สอยพื้นที่ของชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา
3. เสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำ ให้เห็นถึงคุณค่าของพื้นที่ชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาบริเวณตั้งแต่ ปากคลองอัมพวาติดกับ แม่น้ำแม่กลองซึ่งเป็นบริเวณของเทศบาลตำบล อัมพวา จนถึง ปากคลองดาวดึงษ์ที่เป็นคลองแยกกับคลองอัมพวา ซึ่งอยู่บริเวณหน้าวัดพระยาญาติกับบริเวณหน้าชุมชนโรงเจและบริเวณที่เกี่ยวข้อง
2. ขอบเขตโดยเนื้อหา

เป็นการศึกษาที่นำเสนอรูปแบบทางกายภาพ ที่เป็นแนวทางการอนุรักษ์ชุมชน โดยการวิเคราะห์จาก วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับรูปแบบกิจกรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำ

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการศึกษา

ศึกษาจากเอกสารงานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากภาพถ่าย จากห้องสมุด แผนที่หรือภาพถ่ายทางอากาศ และ เก็บข้อมูลภาคสนามจากการสำรวจโดยการสังเกต (Observe) การสัมภาษณ์(Interview) โดยมีวิธีการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม
  - 1.1 ความเป็นมาของชุมชนริมน้ำ อัมพวา
  - 1.2 ความสำคัญของคลองอัมพวา กับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน
  - 1.3 รูปแบบสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชนริมน้ำที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว
  - 1.4 ลักษณะการใช้พื้นที่ทำกิจกรรม เศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีผลต่อรูปแบบทางกายภาพของชุมชนริมน้ำ
2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกิจกรรมการใช้พื้นที่ กับสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน
3. เสนอรูปแบบการอนุรักษ์และปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมน้ำ เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
4. นำเสนอก่อมาในรูปแบบของผังพื้น รูปด้านอาคาร รูปตัด รายละเอียดในแต่ละส่วนพื้นที่ที่มีการปรับปรุง และ ทัศนียภาพที่จะเกิด ตามรูปแบบที่เป็นแนวทางการอนุรักษ์ชุมชน

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. แผนที่ และภาพถ่ายทางอากาศจากกรมแผนที่ทหาร จากสำนักผังเมือง และ จากฝ่ายวิจัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ข้อมูล สถิติ เอกสารที่ได้รวบรวมไว้แล้วจากหน่วยงานราชการ เอกชน และสถาบันต่างๆ อาทิเช่น
  - สำนักผังเมือง กรมผังเมือง
  - สำนักงานแผนและนโยบายสิ่งแวดล้อมกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
  - ที่ว่าการเทศบาลตำบลอัมพวา
  - ที่ดินจังหวัดสมุทรสงคราม
  - หอสมุดกลางและห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. ข้อมูลในการสำรวจภาคสนาม โดยการออกแบบสอบถาม การสัมภาษณ์คนในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานในชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงรูปแบบทางกายภาพและวิธีการอนุรักษ์ชุมชน ในแนวทางที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนริมน้ำ
2. ทำให้ทราบถึงกิจกรรมการใช้สอยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของพื้นที่ใช้สอยริมน้ำ ให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนริมน้ำ
3. ทำให้ทราบถึงรูปแบบของสาธารณูปโภค ที่เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมของชุมชนริมน้ำ
4. เป็นข้อมูลที่หน่วยงานของภาครัฐ และภาคเอกชน สามารถนำไปใช้ เป็นแนวทาง การกำหนดเป็นแผนปฏิบัติงาน เช่น ที่ทำการเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม สำนักงานแผนและนโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เป็นต้น

สรุปแผนผังขั้นตอนการดำเนินการศึกษา

